

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**
Факультет корекційної та соціальної педагогіки та психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
Магістра

**з теми: «ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ФОНЕМО-
ГРАФІЧНИХ ПОМИЛОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ
ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ»**

Виконала: студентка групи KorL1-
M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Голоюх Ілона Петрівна

Науковий керівник: Мілевська
О.П., канд. пед. наук,
доцент, доцент кафедри логопедії та
спеціальних методик

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФОНЕМО- ГРАФІЧНИХ ВМІНЬ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	7
1.1. Механізми розвитку мовлення молодших школярів.....	7
1.2. Основні механізми фонемо-графічних помилок дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення	19
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФОНЕМО-ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	41
2.1. Методологічні аспекти організації дослідження.....	41
2.2. Результати дослідження та їх аналіз.....	45
РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ФОНЕМО-ГРАФІЧНИХ ПОМИЛОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	50
3.1. Система корекційних вправ спрямованих на усунення фонемо- графічних помилок у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення.....	50
3.2. Результати формувального експерименту та їх аналіз.....	65
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність та доцільність дослідження: Раннє виявлення та корекція мовленнєвих порушень у дітей є найважливішим корекційним завданням, оскільки ці порушення впливають на формування та вдосконалення психічних функцій, становлення особистості дитини, її підготовки до навчання в школі, а також подальшого освоєння шкільної програми та соціальної адаптації дитини, в цілому.

Важливо підкреслити, що аналіз сучасної ситуації, яка склалася зараз в системі виховання та навчання, показав, що число дітей, у яких є проблеми та порушення мовленнєвого розвитку, постійно продовжує рости. Такі школярі утворюють провідну групу ризику шкільної неуспішності, що яскраво помітно в процесі оволодіння письмом та читанням.

Якщо не проводиться спеціально-організована корекційна робота, орієнтована на профілактику та корекцію порушень мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, то такі діти не зможуть добре навчатися, у багатьох можуть з'явитися характерні проблеми читання та письма, що і свідчить про необхідність підготовки фахівців, здатних професійно і методично-грамотно, системно організувати роботу з дітьми даної категорії.

На даний момент фіксується підвищення вимог до початкової освіти, актуальним стає цілий ряд психологопедичних проблем, які пов'язані з підготовкою дітей до школи. Успішність шкільного навчання дитини багато в чому визначена особливостями її оволодіння мовленням та письмом. Для молодших школярів з мовленнєвими порушеннями вирішення даної проблеми, має неабияке важливе значення.

Стан наукової розробки дослідження. Вивчення питань порушень мовлення та письма молодших школярів із загальним недорозвиненням

мовлення розглядалися такими авторами, як О. М. Корнєв, Л. Н. Єфименкова, Н. І. Садовнікова та багато інших.

Проте в даний час проблема діагностики та корекції порушень письма у випадку мовленнєвого дефекту не є до кінця вирішеною та вимагає подальшого опрацювання.

Об'єктом дослідження є фонемо-графічні порушення у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предметом дослідження виступає безпосередньо, специфіка логопедичної корекції фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження. Метою магістерської роботи є виявлення, а також теоретичне обґрунтування та апробування логопедичної корекції фонетико-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Визначена мета дослідження зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

- проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.
- виявити фонемо-графічні особливості письма у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.
- виділити та впровадити комплекс ігор та вправ по корекції фонемо-графічних порушень письма у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Методи та методологія дослідження. В даній магістерській роботі було використано методи пізнання явищ і процесів, які дозволяють розглянути їх у розвитку та взаємозв'язку, виявити усталені закономірності та тенденції.

Під час доведення ключових теоретичних положень було використано дедуктивний, індуктивний методи.

Для з'ясування ж окремих положень, було використано діалектичний та системно-структурний підходи.

На теоретичному рівні, крім вищезазначених, було використано такі методи, як понятійний (термінологічний), метод формалізації та аксіоматичний, адже окремі теоретичні твердження були прийняті нами без доказів.

Синтетичний метод використовувався для узагальнення різноманітних суб'єктивних ідей і теорій дослідників у галузі психології, педагогіки та логопедії.

Аналітичний метод під час дослідження використовувався для аналізу наукових джерел із психології та педагогіки – у філософському, психологічному, педагогічному та логопедичному науковому просторі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- Визначено особливості подолання фонемо-графічних помилок у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення ;
- Розроблено та експериментально апробовано комплекс вправ для подолання фонемо-графічних помилок у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення.

Практичне значення дослідження полягає у вивченні особливостей подолання фонемо-графічних помилок у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення та у розробці і апробації комплексу вправ для подолання фонемо-графічних помилок у цієї групи дітей, які можуть використовуватися у роботі логопедів та вчителів, які працюють з дітьми молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Науково-теоретична база дослідження. При написанні даної магістерської роботи, були використані підручники, навчальні посібники, дисертації на тему, статті з журналів провідних вчених та науковців-психологів, педагогів та логопедів, а також електронні ресурси ЗМІ.

Дослідження проводилося на базі Спеціалізованої загальноосвітньої школи №305 м. Києва.

Апробація роботи. Результати дослідження висвітлено у одній публікації.

Структура, зміст та обсяг роботи. Магістерська робота обумовлена метою, предметом та завданнями дослідження.

Дана робота складається з вступу, 3-ох розділів, 6-ох підрозділів, висновків, списку використаної літератури та джерел (у кількості 60 джерел), які в свою чергу, дозволяють якнайповніше, всебічно дослідити та розкрити тему даного дослідження, а також додатків (у кількості 2 додатків).

Загальний же обсяг роботи містить 86 сторінок друкованого тексту.

ВИСНОВКИ

Проведене науково-практичне дослідження дало змогу визначити та реалізувати логопедичну роботу з корекції фонемо-графічних порушень (письма) у дітей молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення(ЗНМ).

Письмо формується на більш пізніх етапах навчання дітей, на основі гармонійно-розвинутого усного мовлення. Процес письма являє собою складний комплекс спільної діяльності різних аналізаторів: слухового, мовно-рухового, зорового і ін. При неповному та порушеному формуванні усного мовлення оволодіння хорошими фонемо-графічними навичками стає складним та важким процесом.

Особливої актуальності набуває створення корекційно-розвивальних програм для підвищення рівня писемного та усного мовлення, оволодіння структурою слова, розширення словникового запасу у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ. Аналізуючи навчально-методичну літературу, ми прийшли до висновку, що процес корекції фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ буде результативнішою, якщо корекційну роботу будувати з врахуванням особливостей формування психологічної бази мовлення, а також з використанням спеціально підібраних методів та прийомів.

Методи корекційної роботи в разі фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ, повинні бути адекватні механізмам порушення. Корекція в даному випадку будується не від симптому, а від механізму фонемо-графічного порушення у мовленні.

Метою констатувального експерименту було дослідити особливості проявів фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ. Для реалізації поставленої мети використовувалася методика діагностики порушень, запропонована О. Б. Іншаковою.

Так, було виявлено, що найбільше число помилок діти допускають в зв'язку з неточностями звукового аналізу та синтезу, а також багато неточностей відносилося до замінів та змішання букв, обумовлених акустико-артикуляційних схожістю звуків. Були присутні моторні помилки, труднощі зорово-просторового характеру, рідше – візуально-моторні. Особливо вираженим виявилось число помилок, пов'язаних з диференціацією та вимовою звуків (змішування на письмі дзвінких та глухих приголосних, в тому числі їх м'яких пар, змішування твердих та м'яких приголосних, яке знаходить своє відображення у змішуванні голосних букв між собою, заміни голосних на м'який або твердий знак, змішування шиплячих і свистячих між собою та ін.).

Вивчення теорії та результати діагностики дозволили нам скласти програму формувального експерименту, спрямованого на усунення фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ.

Метою формувального експерименту було провести роботу по корекції фонемо-графічних порушень у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ та експериментально перевірити її ефективність.

Корекційна робота проводилася поетапно.

На підготовчому етапі здійснювалася реалізація завдань розвитку слухо-зорової уваги, диференціювання на слух, розвитку фонематичних процесів, робота із звуковимовою (як вимовляється, як чується).

На основному етапі ми продовжували вирішувати поставлені завдання, особливу увагу приділяючи слуховому диференціюванню (проводилось порівняння опозиційних звуків на рівні складу, слова, словосполучення, речення і тексту).

На заключному етапі йшло закріплення отриманого матеріалу, умінь і навичок у практичній діяльності, на різних прикладах та в різних ситуаціях.

Також у процесі корекції увагу приділяли розвитку фонематичного слуху, навичкам фонематичного аналізу, синтезу та сприймання, роботі по збагаченню словника і розвитку граматичної будови мови; розвитку зв'язного

мовлення, зорово-просторового орієнтування дітей із ЗНМ, розвитку дрібної моторики та координації рухів пальців рук, навичкам орієнтування по клітинкам в зошиті, а також графічним навичкам.

Проведення формувального експерименту завершувалося контрольним зрізом, який показав, що позитивна динаміка простежувалася по всім досліджуваним сторонам фонемо-графічних навичок та водночас, зменшилася загальна кількість всіх видів помилок, що в свою чергу, свідчить про ефективність проведеної роботи та реалізації поставлених завдань.

Проведене дослідження недостатньо висвітлює описану у ньому проблему, тому перспективу вбачаємо у подальших дослідженнях на цю тему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алтухова Т. А. Нейропсихологические основы предупреждения и коррекции нарушений письменной речи : [учеб.-метод. пособие] / Т. А. Алтухова. – Белгород: БелГУ, 2008. – 62 с.
2. Артюх М.А. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації. Ч.П. Звуки «л» і «р» / М. А. Артюх. – К.: ІЗМН, 1996. – 100с.
3. Баскакова И. Л. Внимание дошкольника, методы его изучения и развития. Изучение внимания школьников / И. Л. Баскакова. – Воронеж: Ин-т практ. психологии : НПО «МОДЭК», 1995. – 64 с.
4. Бартенева Л. І., Парасоцький О. В. Основні напрями діагностики дизорфографії у молодших школярів з НЗНМ / Л. І Бартнева, О. В. Парасоцький // Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць. Вип. 4. – К.: Актуальна освіта, 2007. – 166 с.
5. Безруких М.М. Обучение письму / М.М. Безруких. – Екатеринбург: Рама Паблишинг. – 2009. – 607 с.
6. Белякова Л. И. Логопедия. Заикание : учеб.пособие для студ. пед. вуз. / Л. И. Белякова, Е. А. Дьякова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Эксмо-Пресс, 2003. – 320 с.
7. Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія: Посібник для вчителів /О.П. Блик/.– К.: Радянська школа, 1988.
8. Блінова Г.Й., Черпіта О.Р. Дидактичний матеріал для подолання дислексії у дітей/ Г. Й. Блінова, О. О. Черпіта – К.: Радянська школа, 1984. – 128с.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.

10. Волкова Л.С., Лалаева Р.И., Мастюкова Е.М. Логопедия / Л.С.Волкова, Р.И.Лалаева, Е.М. Мастюкова– М.: Просвещение, 1989. – 528 с.
11. Выготский Л. С. В 92 Собрание сочинений: В 6 т. Т. 5. Основы дефектологии/Под ред. Т. А. Власовой. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
12. Визель Т. Г. Нарушения чтения и письма у детей дошкольного и младшего школьного возраста : [учеб.-метод. пособ.] / Т. Г Визель. – М.: АСТ, 2005. – 125 с.
13. Вильсон Д. К. Нарушение голоса у детей: монография / Д. К. Вильсон; пер. с англ. А. В. Недвецкого. – М.: Медицина, 1990. – 448 с.
14. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія / Н. С. Гаврилова. – К. :Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. – 200 с.
15. Данілавичюте Е. А. До питання встановлення механізмів фонемографічних помилок / Е. А. Данілавичюте // Актуальні проблеми розбудови національної освіти –К.; Херсон : Пілотні школи. – 1997. – С. 173 – 176.
16. Данілавичюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данілавичюте // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб.: Вип. 5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
17. Данилавичюте Э. А. Психологические механизмы нарушений письма у учащихся IIIV классов с ДЦП / Э. А. Данилавичюте // Тезисы международного семинара «Актуальные проблемы обучения, адаптации и интеграции детей с нарушениями развития». – СПб.: Образование, 1995. – С. 166–168.
18. Эльконин Д. Б. Как учить детей читать / Д. Б. Эльконин– М.: Знание, 1991. – 80 с.

19. Ефименкова Л. Н. Исправление и предупреждение дисграфии у детей / Л. Н. Ефименкова, И. Н. Садовникова. – М.: Просвещение, 1972. – 206 с.
20. Загальна психологія / упоряд.: О. В. Скрипченко, Л. В. Доменська, З. В. Огороднійчук. – К.: Либідь, 2005. – 463 с.
21. Иншакова О. Б. Формирование зрительного восприятия у школьников с трудностями или нарушениями становления молчаливого чтения : [учеб.-метод. пособие] / О. Б. Иншакова, Ю. А. Майорова. – М.: В. Секачев, 2009. – 80 с.
22. Ільяна В. М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті читання / В. М. Ільяна // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. – 2016. – С. 56–62.
23. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теорія речової діяльності : [учеб.посobie] / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М.: АСТ: Астрель, 2007 – 318 с.
24. Корнев А. Н. Нарушения чтения и письма у детей (диагностика, коррекция, предупреждение): [уч.- метод. пособие] / А. Н. Корнев – СПб.: МиМ, 1997. – 286 с.
25. Корнев А. Н. Подготовка к обучению грамоте детей с нарушением речи : метод.посobie / А. Н. Корнев. – М.: Айрис-пресс: Айрис-дидактика, 2007. – 119 с.
26. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. [Електронний ресурс]/ М. П. Кочерган. – Київ: Альма-Матер, 2014 – 368 с. – Режим доступу: <https://academiapc.com.ua/product/120>
27. Лалаева Р. И. Нарушения чтения и пути их коррекции у младших школьников / Р. И. Лалаева. – СПб. : СОЮЗ, 2002. – 224 с.
28. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии [Текст] / Под.ред. Р.Е. Левиной. – М., 1967. – С. 7–30.

29. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214: с.
30. Логопедія : підручник / [М. К. Шеремет та ін.] ; за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ : Слово, 2015. – 664 с.
31. Лурия А. Р. Очерки психофизиологии письма / А. Р. Лурия. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. – 83 с.
32. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст) / Е. М.Мастюкова – М.: ВЛАДОС, 1997. – 304 с.
33. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук, праць. – К. : Актуальна освіта, 2007. – Вип. 4. – С. 88 – 91.
34. Новакович М. Л. Методы вокальной фонопедии при стойких нарушениях голоса / М. Л. Новакович // Логопедия. – 2014. – № 3. – С. 32.
35. Теоретико-методологічні аспекти навчання дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах інклюзивного простору / С. І. Самаріна // Наукові записки [НДУ ім. М. Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2018. – № 3. – С. 59–63
36. Синьов В. М., Кобернік Г. М. Основи дефектології : навч. посіб. / В. М. Синьов, Г. М. Кобернік – К.: Вища освіта, 1994. – 143 с.
37. Соботович Е. Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: навч.метод.посіб. / Е. Ф. Соботович– К. : ІСДО , 1995. – 204 с.
38. Стрілецька С. В.Сучасні наукові підходи до вивчення дитячої дисграфії та класифікації її видів / С. В. Стрілецька // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2010. – № 42. – С. 197–200.
39. Таптапова С.Л. Коррекционно-логопедическая работа при нарушениях голоса: кн. для логопеда / С. Л. Таптапова. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.

40. Таптапова С.Л. Основы фонопедии / С.Л. Таптапова, // Логопедия: Нарушения голоса и звукопроизносительной стороны речи. – М. – Кн.1. Ч.1: Нарушения голоса. Дислалия. – С.87–89. – С. М., 2003.
41. Тарасун В. В. Логодидактика: навч. посіб. / В. В. Тарасун. – 2-е вид. – К.: Слово, 2011. – 388 с.
42. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 2007. – 151с.
43. Тенцер Л. В. Обґрунтування та зміст діагностичної методики дослідження навичок письма у молодших школярів із дисграфією / Л. В. Тенцер // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. 2015. – Вип. 29. – С. 102–112.
44. Тенцер Л. В. Психолінгвістичні механізми виникнення різних форм дисграфії у дітей молодшого шкільного віку / Л. В. Тенцер // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. 2014. – Вип. 26. – С. 221–227.
45. Тенцер Л. В. Науково-методичні основи навчання грамоти молодших школярів із дисграфією / Л. В. Тенцер // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. 2014. – Вип. 27. – С. 198–203.
46. Тищенко В. В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення / В. В. Тищенко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць: Вип.4. – К.: Актуальна освіта, 2007. – С. 3 – 18.
47. Филатова Ю. О. Коррекция заикания у дошкольников: дифференцированный подход / Ю. О. Филатова // Дефектология. – 2016. – № 5. – С. 31–37
48. Фотекова Т. А. Развитие высших психических функций в школьном возрасте: [монография] /Т. А. Фотекова. – Абакан: Изд-во ХГУ им. Н. Ф. Катанова, 2004. – 163 с.

49. Чевелева Н. А. Преодоление заикания у детей: Пособие для логопедов и воспитателей логогрупп / Н. А. Чевелева. – М.: А. Казаков: Гном и Д, 2001 – 123 с.

50. Чередніченко Н. В. До проблеми засвоєння основ фонетики і графіки молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення/ Н. В. Чередніченко, О. С. Пелешенко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. – 2012. –Вип. 21. – С. 301–305.

51. Чередніченко Н. В. Формування орфографічної грамотності в учнів із важкими вадами мовлення / Н. В. Чередніченко // Дефектологія. – 1999. – №3. – С. 7 – 11.

52. Чередніченко Н. В.Комплексна діагностика дисграфічних та дизорфографічних помилок у письмі молодших школярів із порушенням писемного мовлення/ Н. В. Чередніченко, Д. М. Горбачова //Логопедія. – 2015. – № 5. – С. 74–84

53. Чередніченко Н. В.Корекція та формування звукової сторони мовлення в системі навчання рідної мови дітей із тяжкими порушеннями мовлення / Н. В. Чередніченко, Д. М. Ряшенцева // Логопедія. – 2011. – № 1. – С. 87–91

54. Чередніченко Н. В. Психолінгвістичний підхід до вивчення причин та механізмів виникнення дизорфографії у молодших школярів із вадами мовленнєвого розвитку / Н. В. Чередніченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. 2014. – Вип. 27. – С. 220–225.

55. Чередніченко Н.В. Психолінгвістичні та психолого-педагогічні передумови формування навички письма / Н.В. Чередніченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіки та психологія. 2010. – № 16. – С. 222–227

56. Чередніченко Н. В. Типи та механізми дисграфічних помилок у писемному мовленні молодших школярів/ Н. В. Чередніченко // Логопедія. – 2012. – № 2. – С. 94–102.

57. Шеремет М. К. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. – Вид. 3-тє, перер. та доповн. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – с. 543 – 576.

58. Ястребова А. В. Коррекция заикания у учащихся общеобразовательной школы: Пособие для учителей-логопедов / А. В. Ястребова – М.: Просвещение, 1980. – 104 с.

59. Нарушения письма и чтения: теоретический и экспериментальный анализ / под. ред. О. Б. Иншаковой. – М.: В. Секачѳв, НИИ Школьных технологий, 2008. – 140 с.

60. Коваленко О. М. Коррекция нарушений письменной речи у учащихся младших классов общеобразовательной школы: Учебно-методическое пособие. – М.: Астрель, 2006. – 158 с.